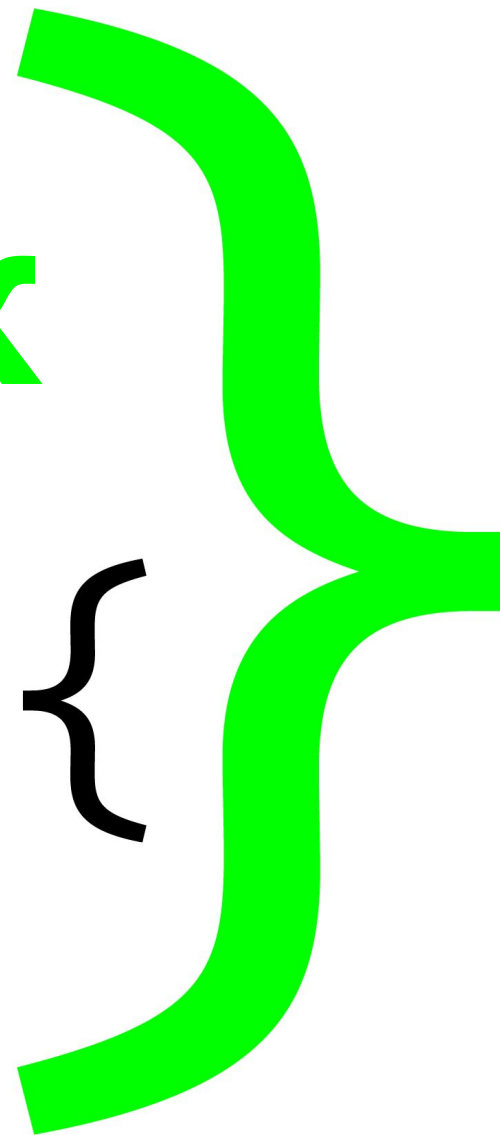

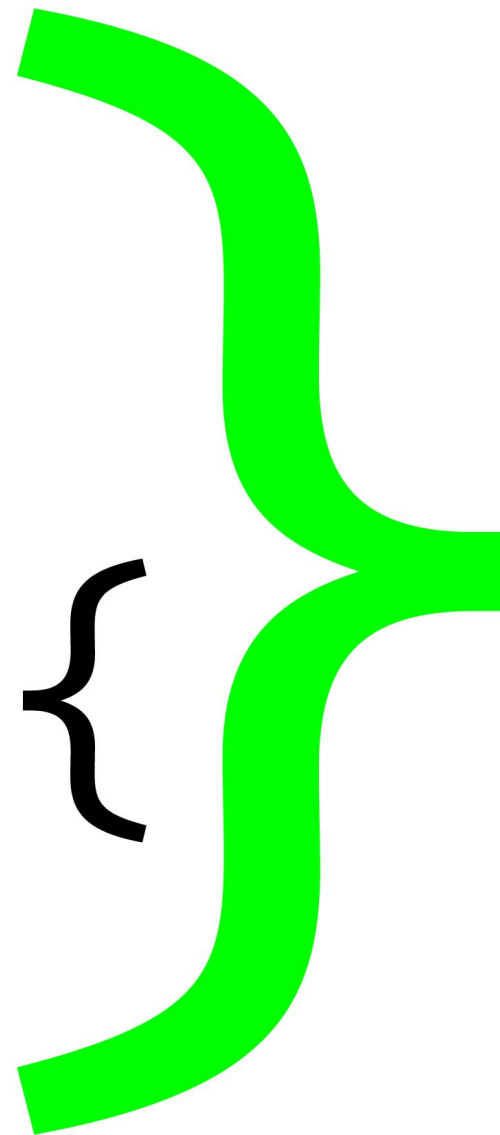
ТӨР ЕШІЛІК

Мағжан Советбек
Номад ПК

Неге төрешілікті үйреніп алу керек?

- 1) Көбінесе үйретілмейді
- 2) Әр адамның басынан өтеді
- 3) Пікірсайыстың дамуы төрешіліктің дамуысыз **мүмкін емес**

Дебатты кім жеңеді?

Жеңетін команда – қарарға

негізделген өз тарабының

жауапкершілігін мойнына ала

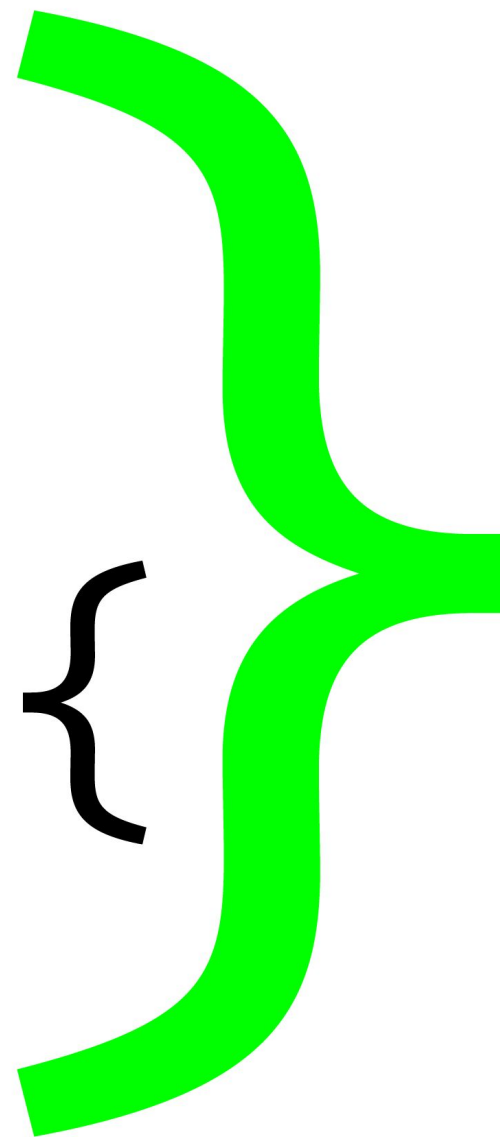
отыра **орташа ақылды**

сайлаушыны

логикалық және релевантты

аргументтер жасау арқылы

ең жақсы сендіретін топ.

Жалпы мақсат -

- *Логикалық* және *релевантты* аргументтерді қолдана отыра төрешіні, яғни орташа ақылды сайлаушыны, бұл қарар қабылдану керек немесе қабылданбау керек екенін ең жақсы дәлелдеген топты анықтау.

- Осы **мақсатқа** қол жеткізу бағытында қолданатын бағдарымыз – арнайы нұсқаулардың жиынтығы
- ✓ Бұл ережелер әрбір келген жағдайға жата бермейді, және де әр жағдайға сай келу керек емес те
- ✓ **Мақсатымызға** жету үшін, бұл ережелерді қолданғанда төрешілер **ортақ ойды** пайдалану керек

Төрешілік процессі

- Техникалық ережелер жиынтығы өте шектеулі, және көбінесе **әділдік үшін** құрастырылған негізінен мәселесі болып табылады.
- ✓ Егер топ ережені бұзса:
  - Қаншалықты әділетсіз болды?
  - Яғни, басқа топтың жеңіске жолын қаншалықты киды?
  - **Тек қана осыған қарай** жазалану керек.

Төрешілік процессі

✓ Әдетте, **жазалау** = сол топтың жөнсіз алатын пайдасын (ұпайларын) санамау (оппозиция хатшысы жаңа аргумент енгізсе, санамау; жабушы столдарда қайталанып айтылған/тарабындағы ашушыға қарсы кеткен аргументтерді санамау).

- Жақсы төрешілік – рөл орындаудың бұзушылықтарын санау ғана **емес**.
- Төрешілер «жазалауға негізделген» төрешілік менталитеттен аулақ болу керек.

Орташа ақылды сайлаушы (ОАС)

- Төрешінің төрешілікке қатысты перспективасы
- Қарардың әсерлері туралы ойлайды, және әр қарарға қатысты алдын-ала қалыптасқан көзқарасы жоқ
- Ақылды азамат; арнайы салада маман емес (Қазіргі заманғы газеттерді уақытылы оқып тұрады; кәсіби/арнайы саланың журналдарын оқымайды).
- Оның келетін мекені жоқ; ешбір дебат қоғамының жаргондарын/ортақ аргументтерін білмейді
- Бірақ, ол (ақылды бола тұра) аргументтерді түсіндірсе, ұға алады
- ✓ Мысалы сіз ойында «социалды контракт» немесе «модернизация теориясы» – қолдана аласыз, бірақ төреші ойынға дейін бұл концепттердің мағынасын біледі деп ойлай алмайсыз

Орташа ақылды сайлаушы (ОАС)

- **МАҢЫЗДЫ!** Төреші – ОАС. **Арнайы терминдерді** (*трагедия общин; количественное смягчение; дилемма вооружений*) қолдансаңыз, төреші тек қана сол терминдердің білгендіктен ғана сізге **ұпай бере алмайды**
- Дүниежүзілік тарихының орташа білімі бар
- Аргументтер арасында жақсы көретін аргумент түрі жоқ (принципиалды, практикалық аргумент болсын – ең маңыздысы: дәлелдеу деңгейі және релевантты болғаны)

Логикалық аргумент дегеніміз не?

- Аргументтерді бағалаған кезде:
  - - төрешінің ойы ашық қалу керек
  - - раундта не шын/не шын емес болғанына шамасы жеткенше өзінің көзқарасын қатыстырмау керек
- ✓ Егер тек қана ОАС өтірік деп санайтын зат айтылған болса (Израиль және Палестина – тату тұратын елдер; НАТОға Ресей мен Қытай кіреді) аргументты санамауға құқылы
- Төреші аргументтің дәлелдену деңгейін **салыстырмалы түрде (!!!)** қарастырады
  - ✓ **Жақсы дәлелденген аргумент** *шындыққа жанасатын алдыңғы себептерден тұрады, және оның толық түсіндірілген және логика заңдарына сай буындары тиянақты қорытындыға алып келеді*

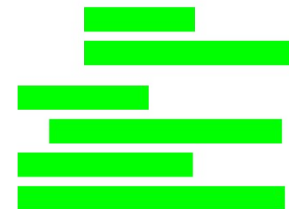
Логикалық аргумент дегеніміз не?

- **Қарсыластық жайлы:**
- Төрешілер ойыншыларды оппоненттердің аргументтеріне жауап беруге ынталандыру керек, бірақ:
  - ✓ **Әр аргументке жауап беру** керек деген **абсолютты міндет жоқ**
  - ✓ Сонда да, егер ең маңызды аргументтерге жауап (**бөлек/біріктірілген қарсыластық**) болмаса, ол аргументтерді сол топ мойындады деп санауға төреші құқылы
  - ✓ “Қарсыластығымыз осы...” деген маркер-сөз жоқ болса да, аргумент қарсыластық болып санала алады

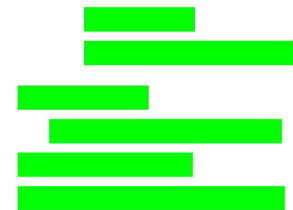

Дебатта релевантты болып не саналады?

- Төреші раундта не релевантты болғанын шешу үшін осы өлшемдерді қолданады
  - 1) Топтар не шын және маңызды екеніне келіскені бойынша
  - 2) Топтар не шын және маңызды екеніне жанама жолмен келіскені бойынша
  - 3) Бір тарап не маңызды екенін толықтай түсіндіріп, сәтті дәлелдегені бойынша
  - 4) Егер 1–3 болмаса, ОАС (төрешінің өзі емес) не маңызды деп санайтынына қарай
- ЕСТЕ САҚТА: релеванттық әрқашан да салыстырмалы!

Топтардың қосқан үлесін қалай салыстырады?

- **Жеңетін команда** – қарарға

негізделген өз тарабының жауапкершілігін

мойнына ала отыра *орташа ақылды сайлаушыны*

логикалық және релевантты аргументтер жасау

арқылы **ең жақсы сендіретін топ.**

Топтардың қосқан үлесін қалай салыстырады?

Тікелей клэш:

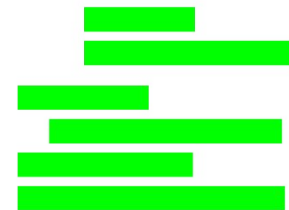
- Аргументтер мен қарсыластықты салыстыр, қай жақ маңызды аргументтерді жақсырақ дәлелдегенін анықта

Тарап ішінде топтардың үлесін салыстыру

- **Жеңетін команда – қарарға негізделген өз тарабының жауапкершілігін мойнына ала отыра орташа ақылды сайлаушыны логикалық және релевантты аргументтер жасау арқылы ең жақсы сендіретін топ.**
- Жеңу үшін:
  - ✓ Жабушы үстелдің тек қана «кеңейтуінің болғаны» жеткіліксіз.
  - ✓ Ашушы үстелдің «жақсы дебат құра алғаны» жеткіліксіз.
  - ✓ Топтың толық үлесі (екі спикерден шығатын) төрешіні ең жақсы сендіру мақсатында ең сәтті болуы қажет

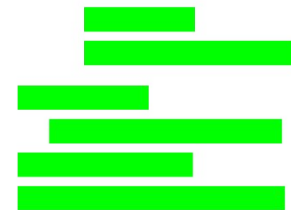
Диагоналды клэш

- Қайтадан, **Жеңетін команда** – қарарға негізделген өз тарабының жауапкершілігін мойнына ала отыра орташа ақылды сайлаушыны логикалық және релевантты аргументтер жасау арқылы ең жақсы сендіретін топ.
- Ашушы үстелдер жабушыларға тікелей жауап бере алмаса да, осы факторларды қарастыру керек:
  - ✓ СҰРАҚТАР: сұрақтың өзі, жауабы, қаншалықты қабылдағысы келгені
  - ✓ Жабушы үстелдің келтірген қарсыластықтың сапасы
  - ✓ Ашушы үстелдің кейсі әлеуетті қарсылықтарға қаншалықты шыдамды болды?
    - Жабушыларға жанама жолмен қарсылық ететін материал болды ма?
    - Төреші жаңа аргумент жасамау керек; бірақ дәлелдеген материалды тиянақты түрде қолданып, интерпретациялауға болады

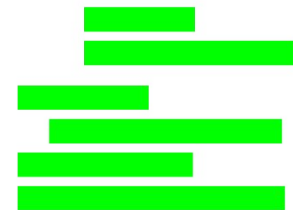

Манера/стиль (қысқаша)

- Манера – сендіру механизмдерінің бірі, төрешілік критеріі емес!
  - ✓ Манера бөлек саналмайды (стиль үшін ұту/ұтылу жоқ)
- Жақсы манера/стиль сендіруні арттыра алады
  - ✓ Манераның көптеген түрлері бар
  - ✓ Тым қарапайым/ тым техникалық тіл мағынаны түсіну жолын қиындатады
  - ✓ Агрессия, дөрекілік, боқтау, дауыс көтеру, тым қатты жылдамдықпен сөйлеу сендіру мақсатына жетер жолда кедергі болады

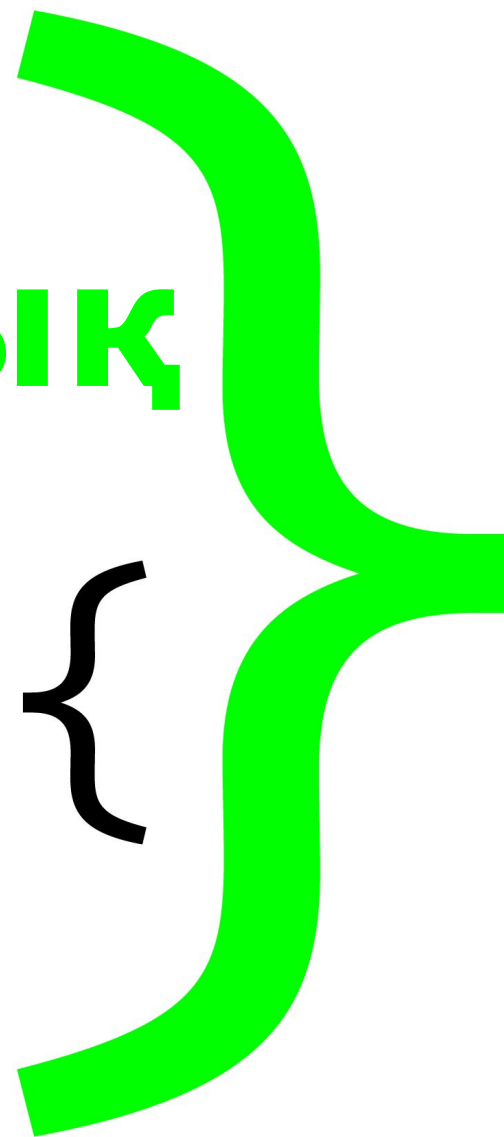
Ең жиі кездесетін қателіктер

- Автоматикалық 4 деген жоқ!
- Басты иземеу/шайқамау керек, бет әлпетің ештеңені білдіртпеу керек
- Дұрыстап тыңдап, сөйлеспей, алаң болмай, төрешілікке берілу керек!

Практикалық кеңестер

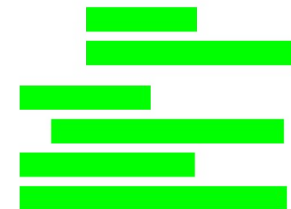

0 ҚАДАМ: ЖАЗУ ЖАЗҒАНДА

- Раундта не болғанын жақсылап жазу керек
- Спичтерге, аргументтерге өз комментарийлеріңізді жазу керек (сұрақтар, кемшіліктер. **ҚАРСЫЛЫҚ ЕМЕС!**)
- Тікелей клэште кім жеңіп тұрғанын раунд барысында анықтағаныңыз сізге көмектеседі

AFTER THE DEBATE: Making the Call

• **1 ҚАДАМ: ЖАЗБАЛАРЫҢЫЗДЫ ҚАРАП ШЫҒУ (3 мин)**

- раундта не болғанын, өз комментарийлеріңізді қарап шығыңыз

– Алғашқы ранктеріңізді қойыңыз (нақты емес болса да)

• **2 ҚАДАМ: ТАЛҚЫЛАУ ЖӘНЕ КОНСЕНСУСКЕ КЕЛУ (10 мин) :**

– Егер келісіп тұрсаңдар, бір тексеріп, ранк қоя беріңдер.

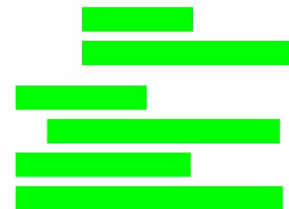
– Егер келісімге келе алмай жатсаңыз, чейр (бас төреші) вингті (шет төрешіні) шешімін ақтауды сұрайды.

– Чейр барлығына сөз беріп, әр түрлі көзқарастың айтылуына жол беру керек

– Келіспеген жерде, **дауыс беру керек.** Егер бірдей болып тұрса, чейр дауысы шешеді (2x2 = чейр дауысы; 2x1 = көпшілік дауысы)

– Консенсуске келуге тырысыңдар, бірақ келіспеушілік те болуы мүмкін □ созбаңдар!

AFTER THE DEBATE: Making the Call

- **3 ҚАДАМ: ШЕШІМДІ ТҰЖЫРЫМДАҢДАР (2 минут):**
  - 15 минут аяқталғанда, ранк, спикерлік ұпай қойыңдар.
  - Спикерлік ұпай шкаласы (Көшпенділер Көкжиегі)
  - Ранктар
  - Тексеріп алыңыз
- **4 ҚАДАМ: ШЕШІМІҢІЗДІ ЖАРИЯЛАҢЫЗ (<15 минут)**
  - Алдымен шешімді жариялаңыз, сосын түсіндіріңіз
  - Егер дауыс берумен шешілген болса, және чейр азшылықта болса, уингке шешім жариялау құқығын бере алады (бергісі келсе)
  - Ең маңыздысы:
    - Салыстырмалы фидбек
    - Толық, егжей-тегжейлі фидбек
  - Шешім жариялаудың басты мақсаты: командаларды бір бірімен салыстырғанда неге бірін бірі озғанын түсіндіру
  - Конструктивті критика (кеңестер):
    - Приоритеті төменірек (егер уақыт болып тұрса бер)
    - Ажырату керек (ранктарға қатысы жоқ екенін)

4 ҚАДАМ: ШЕШІМІҢІЗДІ ЖАРИЯЛАҢЫЗ (<15 минут)

- Топтар төрешілер шешімін жариялаған кезде үндемей тыңдау керек
- Төрешілер сұрақтар қойғанға ашық болу керек; сұрақтарға жауап беруге дайын болу керек
- Сұраққа жауап беруге тек қана чейр емес, уинг те дайын отыру керек

5 ҚАДАМ: ТӨРЕШІГЕ ФИДБЕК

- Жарыстың әділетті және жақсы түрде өтуі үшін.
- Дұрыс ойланыңыз!
- Комментарийлеріңізді жазыңыз. Егжей-тегжейі көмектеседі.
- Егер фидбекті тез уақытта беру керек болса, бас төрешілерге жолығыңыз

ПАЙДАЛЫ РЕСУРСТАР:

- Михаил Евдокимов – Судейство (6 бөлік)
- “АПА Білім”
- Malaysia WUDC 2015 Adjudication Manual